

Ewa Grabowska
Nauczyciel nauczania zintegrowanego
ZS nr 13 w Gdyni

Origami jako aktywizująca forma pracy z dziećmi i młodzieżą.

Wewnętrzny świat dziecka stanowi nieustabilizowany i otwarty zespół wyobrażeń, uczuć, przekonań, które starają się uzewnętrznić z uwagi na swoją siłę i intensywność. Jest to świat jeszcze nie uporządkowany i nie zorganizowany, który zostanie powoli uświadomiony sobie przez dziecko, w miarę jak będzie mogło wyrażać siebie w formie dostępnej dla innych. Z tej racji pedagogika powinna zapewnić dziecku zrównoważoną jedność informacji eksperymentalnych i jego twórczej ekspresji. Dziecko ma w sobie naturalną potrzebę wyrażania sobie samemu i innym tego, co myśli, co czuje. Nie jest potrzebna żadna strategia, aby je do tego skłonić. Istotą sprawy jest tylko stworzenie możliwości uzewnętrzniania tego, co pragnie wyrazić, kiedy odczuwa taką potrzebę, a także stworzenie sytuacji motywujących dla tego rodzaju działalności. Pedagogika winna rozwijać się zgodnie z potrzebami dziecka: dotykanie, odkrywanie, przekształcanie, układanie, wycinanie, łączenie, inwencja, naśladowanie, zespalandie...Dostarczanie wielu środków ekspresji oznacza wzbogacanie słownika, który będzie się przekształcał zgodnie z narastaniem świadomości jednostki na temat przestrzeni, w stosunku do samego siebie i innych.

Origami – starożytna dalekowschodnia sztuka składania papieru w drugiej połowie XX wieku szczególnie w Stanach Zjednoczonych i Zachodniej Europie zyskała sobie zwolenników wśród pedagogów, lekarzy, terapeutów, psychologów. Stwierdzono, że jedynie metody badawcze, podczas których dziecko angażuje wszystkie możliwe zmysły w poznawanie mogą i powinny

odegrać wielkie znaczenie w nowoczesnej pedagogice.¹Edukacja liniowa, która ma wielu swoich zwolenników niezaprzeczalnie ignoruje prawidłowości rozwoju człowieka, pomija style uczenia się wprowadzając ramy i sztywne zasady uczenia się w danym roku szkolnym przypisanych treści programowych. Sztuka składania papieru z uwagi na swą prostotę, a jednocześnie wielkie walory artystyczne, estetyczne i kształcące współcześnie zafascynowała wielu nauczycieli.

Składanie papieru jako element obyczajów, a nawet konkretnego kultu pojawiło się w starożytnych Chinach. Do dzisiaj znane są podstawowe figurki składane z kwadratów, które w japońskich podręcznikach origami traktuje się jako – stare chińskie modele. Sama sztuka origami nie jest również obca innym ludom Dalekiego Wschodu. Znana jest w Wietnamie, Korei. Jednak najbardziej origami charakteryzuje kulturę japońską. Japończycy stworzyli wiele tysięcy form, różnorodne techniki składania, pierwsi tworzyli podręczniki do nauki tej pięknej sztuki. Do dzisiaj są producentami najodpowiedniejszego papieru do składania. Japońscy mistrzowie sztuki origami uczą technik składania na wszystkich kontynentach.

Fredrich Frobel jako jeden z pierwszych, stwierdził, że origami jest bardzo prostym sposobem na ciekawą pracę z dziećmi w każdych warunkach: na wycieczce, w domu, szkole, szpitalu i innych placówkach powołanych do opieki nad dzieckiem. Zwrócił uwagę, iż składanie papieru rozwija nie tylko sprawność manualną, ale ma też wielki wpływ na rozwój i doskonalenie sprawności językowej, czynności słuchania, czytania, pisania, może znacząco wpływać na pamięć, koordynację wzrokowo – ruchową, a co najważniejsze stymulować rozwój wyobraźni przestrzennej.

Origami trzeba potraktować jako proces zbierania małych, etapowych sukcesów, które systematycznie motywują zarówno ucznia jak i nauczyciela do podejmowania kolejnego wysiłku nie koniecznie związanego z samym

¹ D.Dziamka Zbieram, poszukuję, badam Poznań 2000 s. 107

składaniem papieru. Wzmacniająca funkcja origami odgrywa niebywałą rolę we wspomaganiu procesów poznawczych. Sam moment składania jest sytuacją, w której dziecko poznaje za pomocą kilku zmysłów. Analizując taką sytuację pod kątem psychologii jest ona wartościowsza dla faktycznego przyswajania wiedzy przez ucznia. Metoda pracy w oparciu o origami uaktywnia dzieci w takich czynnościach, które przy ćwiczeniu np. czytania, pisania, liczenia nie występują. Kiedy dziecko praktycznie manipuluje papierową składanką, przekłada papier, obraca figurę, modeluje, jednocześnie bacznie obserwuje, co robi w tym samym czasie nauczyciel, który również składa, wyjaśnia, komentuje, zadaje pytania. Dziecko również porównuje, wybiera różne sposoby zgięć, a także rozmawia, dokonuje wyborów i analiz. W trakcie składania dziecko podejmuje niebywały wysiłek, charakteryzujący się dużą koncentracją. Zauważa wszystkie istotne elementy tego procesu, zapamiętuje kolory, kształty, sposoby zgięć łatwiejsze i trudniejsze, samo odkrywa nowe kombinacje i przegięcia, które dowartościowują go jako twórcę.

Koncentracja jest procesem psychicznym, który odgrywa bardzo ważną rolę w uczeniu się organizmu. Umożliwia prawidłowy przebieg wielu procesów poznawczych, takich jak zapamiętywanie, czy spostrzeganie. Uwaga może wystąpić jedynie w warunkach, gdy postrzeganie dokonuje się za pomocą zmysłów pewnej informacji, której cechą charakterystyczną winna być jej odmienność lub zupełna nowość. Niektórzy nauczyciele przywiązani do tradycyjnej dyscypliny nie potrafią wyobrazić sobie sytuacji, że można czytać chodząc lub opowiadać na pytania jednocześnie sklejjąc domek z kartoników. Uwaga, skupienie i aktywność pojawi się, gdy zaproponujemy uczniom stosowne formy działania powiązane w sprawnie funkcjonujący system. Bardzo dobrym elementem takiego systemu może być manipulacja papierem podczas innych czynności np. słuchaniem opowiadania lub odpowiadaniem na pytania.

Nie sposób jednak odkryć tak od razu wszystkich walorów edukacyjnych, które tkwią w sztuce origami. Różnorodność form i technik w

składaniu papieru to szeroka gama narzędzi edukacyjnych dla nauczycieli. Wśród technik składania wyróżniamy formy płaskie i przestrzenne, wykorzystujące figury geometryczne, jakimi są koło, kwadrat i trójkąt równoboczny oraz inne figury nieforemne. Choć techniki płaskie nie przypominają bardzo klasycznych form sztuki origami mają wielkie znaczenie dla rozwoju dziecka. Komponowanie figur na płaszczyźnie, manipulacja kołami, czy kwadratami to teren wszelkiej aktywności dzieci, które za przyczyną papierowych narzędzi, składania ich, przesuwania, utrwalają kierunki na płaszczyźnie, nazywają położenie przedmiotów względem siebie, systematycznie przeliczają liczbę elementów, ćwiczą koncentrację, logiczne myślenie i pamięć. Poznanie tylko w pewnym procencie dokonuje się za pomocą zmysłu wzroku, czy słuchu. Ważniejszą rolę odgrywają w nim zmysły: równowagi i orientacji w przestrzeni, czucie skórne – dotyk, ucisk, tarcie. Składanie papieru to aktywność dwóch rąk prowadząca w konsekwencji do ich spójności, czyli integracji. Integracja mózgu to jedyny stan, w którym człowiek może być faktycznie twórczy i maksymalnie wydajny intelektualnie.²Metoda manipulacji i badania dotykiem form ma ważne znaczenie dla procesu uczenia czytania. Oko dziecka nie jest przygotowane do liniowego odbioru informacji jeszcze w wieku 6,7 lat. Męczy się przy próbach wodzenia po wyrazach. Oglądanie płaskich modeli origami z kół oraz manipulowanie nimi umożliwia wędrówkę soczewki oka w różne kierunki, co wzmacnia nerw wzrokowy i pomaga w uzyskaniu stabilności mięśnia wzrokowego podczas prób związanych z liniowym odbiorem informacji wzrokowych.

Bardzo ważnym wymiarem zabawy z kolistymi modelami w tym także z mandalami jest systematyczna aktywność dzieci, która angażuje dotyk, propriocepcję – poczucie ciała w przestrzeni – oraz wzrok. Zarówno dotyk jak i propriocepcja odpowiadają za wizualny aspekt uczenia się. Sam zmysł wzroku to tylko 10% procesu widzenia. Prawie 90% widzenia odbywa się w mózgu,

² D.Dziamaska, *Opowieści z papierowego pudełka*, MAG, Poznań 2001r. ,s.7

który kojarzy impulsy wzrokowe z dotykiem i propriocepcją. Bardzo dobrym momentem dydaktycznym podczas zabawy z mandalą jest sytuacja w której dziecko musi obracać mandalą lub zmieniać swą pozycję ciała względem mandali. Ten ruch ma ogromny wpływ na pracę proprioceptorów, które przekazują stosowne impulsy i regulują napięcie w mięśniach. Bez ruchu ciała i mięśni nie mogą odbyć się w mózgu odpowiednie procesy kojarzenia. Każdy ruch nawet w mikro skali szkolnej ławki, dotlenia dwie półkule mózgu, wspomaga proces mielinizacji nowo powstałych powiązań nerwowych. Utrwalone w ten sposób nowe wzory nerwowe zwiększają możliwości intelektualne.

Origami zawiera w sobie wiele logiki, którą można bardzo szybko odkryć i zastosować do realizacji wielu celów kształcenia zarówno na płaszczyźnie samej matematyki, jak i techniki, plastyki, czy edukacji językowej. Origami ma spore walory edukacyjne w nauce geometrii oraz postrzegania przestrzeni, zwłaszcza przy zabawie ze skomplikowanymi kształtami, wymagającymi szczegółowego zaplanowania postępowania. Zabawa ta jednocześnie rozwija w dzieciach potrzebę harmonii i piękna, która wyzwala się spontanicznie omijając zupełnie naturalnie pojawiające się upodobanie do wszystkiego co błyszczące, jest przesadnie kolorowe, a co należy po prostu nazwać dziecięcym upodobaniem do kiczu. Stopniowo zacznie pojawiać się potrzeba tworzenia rzeczy prostych, niezwykle trafnych w zakresie przekazu informacji, symbolicznych.

Wielką rolę w realizacji edukacji technicznej może odegrać sama sztuka składania papieru origami, w której szczególne techniki przestrzenne tworzą wiele możliwości konstruowania z dziećmi zabawek, rekwizytów i modeli. Origami staje się podczas zajęć narzędziem typowej integracji przedmiotów oraz faktycznej integracji mózgu, ponieważ składanie i modelowanie form z papieru uaktywnia poznawanie za pomocą wielu zmysłów jednocześnie. W edukacji plastycznej szczególnego znaczenia nabiera zabawa ze sztuką origami,

która w ramach technik płaskich wprowadzonych w pierwszej, a częściowo w drugiej klasie ukazuje dziecku świat kształtów i kolorów, zasad związanych z budową głębi na obrazie, czy w ogóle perspektywy. Barwy pasjonują dzieci. Barwne układy uzyskiwane na drodze nawet przypadkowych połączeń cieszą i wyzwalają pasje twórcze. Kolor daje duże możliwości w wyrażaniu różnorodnych nastrojów i dlatego jest podstawowym środkiem ekspresji dziecięcej.³

Edukacja przez ruch to system metod kształcenia i terapii, który wykorzystuje naturalny, spontaniczny ruch organizmu w procesie rozwoju, uczenia się organizmu. Origami, choć nie jest terapią samą w sobie, może terapię wzbogacać i uzupełniać. Origami swą terapeutyczną funkcję spełnia pobudzając układ nerwowy, integrując w czasie składania pracę obu półkul mózgowych. Dziecko odbiera wrażenia za pomocą kilku zmysłów (dotyk, wzrok, słuch) równocześnie. Składanie papieru sprzyja współpracy między zmysłami. Realizacja wyżej wymienionych czynników przyspiesza rozwój intelektualny, skraca czas korygowania zaburzeń, usprawnia manualnie, doskonali spostrzegawczość, analizę i syntezę wzrokowo – słuchową, uspokaja, trzeba najpierw odkryć. daje możliwość osiągnięcia sukcesu w krótkim czasie, a tym samym dostarcza motywacji do dalszej pracy. W życiu człowieka rolę origami można rozumieć na różne sposoby. Po pierwsze jest to przyjemność, tylko jak każdą przyjemność,

³ S.Popek, Analiza psychologiczna twórczości plastycznej..., s.95